

A Laszkij-féle permi térkép digitális fakszimileváltozata

Gulyás Zoltán

DOI: <https://doi.org/10.30921/GK.71.2019.2.3>

Absztrakt: A cikk szerzője bemutatja a Permi kormányzóság részletes térképét, amelyet Laszkij oroszországi járási földmérő készített a 19. század közepén. A kéziratos térképet Reguly Antal (1819–1858) nyelvész, etnográfus részére adták át, aki az 1843 és 1845 között véghezvitt északi-uráli utazása és térképező munkálatai során felhasználta a művet a terepen. Laszkij térképe – amelyet a Reguly-hagyaték részeként napjainkban Budapesten őriznek – a rajta feltüntetett korabeli földrajzi nevek, igazgatási határok, postaállomások és ipari települések révén még ma is fontos forrásul szolgál az uráli vidékek megismerését célzó történeti-földrajzi kutatásokhoz. A szerző nemcsak elemzi a kevésbé ismert kéziratos térképet, hanem a modern kartográfia eszközeit felhasználva egyúttal el is készíti annak digitális fakszimile változatát. A szerző konkrét példák megemlékezésével, illetve a Laszkij-féle térkép feldolgozásának rövid ismertetésével hívja fel a figyelmet a kartográfia alkalmazásának lehetőségére kulturális értékeink megőrzésében.

Abstract: The author of the paper presents a detailed map of Perm Governorate prepared by Laskiy, a Russian district land surveyor in the middle of the 19th century. The manuscript map was given to Antal Reguly (1819–1858), a Hungarian ethnographer and linguist, who used it on the field by travelling to the northern Ural Mountains and mapping the land between 1843 and 1845. Laskiy's map is kept in Budapest as a part of Reguly's heritage and can be considered an important source of information for several historical-geographical studies about the Ural region even today, particularly due to its representation of the contemporary names of geographical features as well as administrative boundaries, postal offices and industrial settlements. The author not only analyses the less known manuscript map, but also prepares its digital facsimile version by using modern cartographic techniques. In order to draw attention to the possible application of cartography in saving cultural heritage, he gives some examples and brief description of the processing of Laskiy's map.

Kulcsszavak: digitális fakszimile, feldolgozás, alkalmazott kartográfia

Keywords: digital facsimile, processing, applied cartography

Bevezetés

A régi térképek tanulmányozása gyakran megnövelheti azoknak a jelenkori kutatásoknak az eredményességét, amelyek egy-egy közigazgatási egység történeti földrajzának minél alaposabb megismerésére irányulnak. Az értékes információkat közvetítő tartalmi elemek megfelelő értelmezéséhez esetenként szükségessé válhat a régi térkép korszerű újraalkotása a mai olvasókhoz közel álló ábrázolási megoldásokkal. Jelen tanulmányomban a több mint 175 éves, kartográfiai szempontból mind ez ideig feltáratlannak számító Laszkij-féle permi térképpel foglalkozom, amelynek kéziratos példánya Reguly Antal hagyatékának részeként maradt fenn. A kulturális értékmentés jegyében nem csupán görcső alá vettem a Permi kormányzóságot bemutató, ritkaságszámba menő térképet, hanem egyúttal elkészítettem annak digitális fakszimile változatát is.

Történeti áttekintés

Felvetődik a kérdés, hogy egy egykori uráli igazgatási egységet szemléltető,

oroszországi szerző által szerkesztett 19. századi térkép miként kapcsolódik a magyar kultúrtörténethez? Mit tudhatunk a keletkezési körülményeiről, továbbá a térképet illetően történetek-e már vizsgálatok a hazai kartográfusok részéről, és ha igen, ezek milyen eredményekkel szolgáltak? A térkép részletes elemzése előtt szükségesnek tartom, hogy mindezekről rövid történeti áttekintést nyújtsak.

A magyar nyelvrokonság iránt érdeklődő Reguly – az útinaplójának tanúsága szerint – 1843. november 7-én érkezett meg Permbe, amely város egyaránt kezdete és végpontja volt a szűkebb értelemben vett uráli és nyugat-szibériai utazásának (Reguly 2008). A fiatal magyar utazó a városban Ogarjov¹ kormányzó személyes vendége volt, és a helyi hivatalnokok részéről is kitüntetett figyelemben részesült. November 9-én Prjagyilscsikovtól² megkapta a

kormányzóság településneveinek jegyzékét, két nappal később pedig a kormányzó utasítására egy térképet adtak át Regulynak. Ez utóbbi munka a Permi kormányzóságot ábrázoló, 1843-ban összeállított térkép, amelyet a Reguly-térkép egyik fontos forrásműveként tartanak számon. Szerzőjét tekintve a térkép jobb alsó sarkában orosz nyelvű megírás jelzi, hogy Laszkij járási földmérő készítette, és – ugyancsak járási földmérői minőségben – Morev ellenőrizte. A térkép címmezője alatt a permi kormányzósági földmérő, Kittari³ aláírása szerepel 1843-as évszámmal. Az orosz nyelvű kéziratos térkép napjainkban az MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában lelhető fel (Laszkij 1843).

A hazai térképész-szakirodalomban elsőként Borbély Andor tett említést

december 17. (december 29.)): orosz helytörténész, krónikáíró, pedagógus. A Permi kormányzóság történetének jeles kutatója.

¹ Ogarjov, Ilja Ivanovics [Szaratovi kormányzóság, 1780. ? ? – Perm, 1854. május 6. (május 18.)]: orosz politikus, katonatiszt, titkos tanácsos. Kormányzói tisztségben 1831–1837 között az Arhangelszki, majd 1837-től haláláig a Permi kormányzóság vezetője.

² Prjagyilscsikov, Fjodor Afanaszjevics [Ocsor, 1811. január 26. (február 7.) – Ocsor, 1870.

³ Kittari (Kittara), Jakov Francévis [?-?]: nemesi származású oroszországi mérnök. Pályája kezdetén járási földmérőként dolgozott Kungurban és Krasznoufimszkban. 1822-ben elkészítette Perm város térképét. 1835–1845 között Permbe a kormányzósági földmérői tisztséget töltötte be. A neves természettudós, kazanyi egyetemi tanár, Mogyeszt Kittari (1825–1880) édesapja.

a permi térképről, amelyet a Reguly uráli térképezésével foglalkozó tanulmányában *Laszkij-féle térkép*nek nevezett (Borbély 1955). A Reguly-hagyaték dokumentumait szemrevételezve Borbély arra a megállapításra jutott, hogy a térképet a permi helynévlistával együtt a kormányzóság hivatalnokai készítették el és bocsátották Reguly rendelkezésére, aki az adatokat bőségesen felhasználta saját térképén a néprajzi határok ábrázolásához. Borbély ugyanakkor nem vizsgálta a permi térkép tartalmi elemeit, mindössze a Reguly-térkép egyik lehetséges forrásaként hivatkozott a munkára.

Bő fél évszázaddal később, a Reguly születésének 190. évfordulójához kapcsolódó megemlékezések részeként két térképészeti publikáció is napvilágot látott, ahol utalást találhatunk a permi térképre. Az egyik Klinghammer István és Gercsák Gábor írása, amelyben a szerzők – részben Borbély tanulmányának nyomán – ugyancsak felsorolták a Reguly-térkép forrásait, és ezek között Laszkij-féle orosz szövegű kéziratos térképként említették meg a művet (Klinghammer–Gercsák 2009). A másik publikáció Márton Mátyás tollából származik, aki nem csupán megnevezte, hanem a Reguly-térképhez fűződő vizsgálataiba be is vonta a permi térképet, sőt annak egy heggyvidéki részletéről összehasonlítás gyanánt fényképfelvételt is közölt (Márton 2009). Munkájában Márton rámutatott az eredeti kéziratos Reguly-térkép és a permi térkép domborzatábrázolásának hasonlóságára, valamint azt is megjegyezte, hogy a Laszkij-féle térkép Reguly térképe déli részének mindössze 4°-nyi széles, csonka sávját tartalmazza.

A Reguly-témában megírt doktori értekezésemben magam is szenteltem egy kisebb alfejezetet a Permi kormányzóság térképének (Gulyás 2016). Doktori kutatásaim során méréseket végeztem a térképen, illetve röviden ismerttettem a főbb tartalmi elemeit. A térképet készítő járási földmérő pontos kilétének meghatározására tett kísérleteim egyelőre még nem vezettek eredményre. A Permi Határterület Állami Levéltárának kérésére kiadott közleménye szerint az intézményben nem maradtak fenn dokumentumok,

életrajzi adatok Laszkijról. Az általam ez idáig megtekintett korabeli oroszországi kartográfiai munkákban sem találok a földmérő nevével. Eddigi vizsgálataim alapján azonban nem tartom elképzelhetetlennek, hogy egy lenygel származású személyről van szó.

A Permi kormányzóság

Véleményem szerint a Laszkij-féle térkép tulajdonságait és kartográfiatörténeti jelentőségét akkor ismerhetjük meg igazán, ha az ábrázolt terület földrajzi helyzetéről, közigazgatási beosztásáról is képet kapunk. Ennek megfelelően az alábbiakban néhány általános információt adok közre a Permi kormányzóság vázlatos bemutatása céljából.

A Permi kormányzóság mint igazgatási egység 1796 és 1923 között létezett az Orosz Birodalom, majd a Szovjetunió részeként. Területének nagysága – a Jekatyerinburgi kormányzóság 1919-es kiválásáig – 332 052 km² volt, amelynek nagyobbik része (kb. 181 000 km²) a kormányzóságon keresztül észak–déli irányban végighúzó uráli hegylánc nyugati oldalán, Európában helyezkedett el (1. ábra). A kormányzóság területére esett a mai értelemben vett Északi- és Középső-Urál vonulata, több nevezetes csúccsal,

mint például a Konzakovszkij Kameny (1569 m), vagy a Reguly által is térképezett Gyenyezsikin Kameny (1492 m). A kormányzóság jelentős vízfolyásai között említhetjük meg az európai oldalán a Káma, a Pecsora és a Visera, míg az ázsiai oldalán a Lozva, a Szoszva, a Tura és az Iszety folyókat. A Permi kormányzóság méreteit jól mutatja, hogy területe a jelenkori Oroszország hét nagy igazgatási egységét is érinti (Baskír Köztársaság, Komi Köztársaság, Udmurt Köztársaság, Permi határterület, Szverdlovszki terület, Kurgani terület, Cseljabinszki terület), illetve két ma már egymilliónál nagyobb lélekszámú nagyvárost is magában foglal (Perm és Jekatyerinburg).

A Laszkij-féle térkép készítése, illetve Reguly látogatása idején a Permi kormányzóságot négy igazgatási terület határolta: északon a Vologdai, nyugaton a Vjatka, keleten a Tobolszki, délen pedig az Orenburgi kormányzóság. A Permi kormányzóság adminisztratív központja Perm város volt, amely egyúttal a Permi járás székhelyül is szolgált. A kormányzóság 12 járásra tagolódott, amelyek a központi településükről kapták a nevüket. A járasok közül hét – Cserdinyi, Krasznoufimszki, Kunguri, Ohanszki, Oszai, Permi és Szolikamszki járás – a kormányzóság európai részéhez

1. ábra. A Permi kormányzóság határainak szemléltetése egy mai térképen

tartozott. Az ázsiai oldalon fekvő területi egységek – Irbiti, Jekatyerinburgi, Kamislovi, Sadrinszki és Verhoturjei járás – a Krasznoufimszki járással együtt 1919-ben az újonnan szervezett Jekatyerinburgi kormányzóság részévé váltak.

A Laszkij-féle kéziratos térkép

A kutatások jelenlegi állása szerint nincsen tudomásunk arról, hogy a Laszkij-féle térképnek léteznek-e további fennmaradt változatai. A térképhez kapcsolódó részletes vizsgálataimat a Budapesten őrzött kéziratos példány helyszíni tanulmányozása alapján végeztem el.

Laszkij alkotása – amelynek pontos címe *Karta Permszkoj gubernyii*, azaz a Permi kormányzóság térképe – az északi szélesség 55–62°, valamint a Ferrótól⁴ számított keleti hosszúság 71–82° közötti területeket mutatja be. Jellegét tekintve igazgatási szigettérkép, amely a kormányzóság 12 járását hatféle színfelülettel szemlélteti. Az 1167 × 891 mm lapméretű térkép vászonra kasírozott kivitelben készült, és hajtogatott formában 6 × 4 = 24 darab, közel azonos nagyságú, álló téglalap alakú részletből tevődik össze. Az egyes téglalapokat 3 mm-es hézagok választják el egymástól. A kettős kerettel határolt térképnek a külső keret által kijelölt mérete 1134 × 857 mm. A halványszürke kitöltéssel rendelkező külső keret 6 mm széles, amelytől 5 mm távolságra helyezkedik el az 1,5 mm szélességű belső keret.

A térkép északnyugati tájolású, nem tartozik hozzá jelmagyarázat, valamint a méretarányra és a vetületre utaló közlések is hiányoznak róla. A térkép méretaránya kb. 1 : 850 000. Földrajzi fókuszterület 1°-os beosztású, ferói kezdőmeridiánnal, amelyről a térkép alsó keretvonalának közepe táján egy rövid megjegyzés is tanúskodik. A Permi kormányzóság ábrázolása pontosan a térképlap közepéhez igazítva jelenik meg, és a határain túl a négy szomszédos kormányzóság nevének szórt

megírásai olvashatók. A térkép címe nagy méretű verzál betűkkel a jobb felső sarokban kapott helyet. A térkép bal alsó sarkában táblázatos megjelenítéssel a 12 járási központ egymáshoz viszonyított, versztben⁵ kifejezett távolságértékei vannak megadva, amelyeket esetenként vegyesszámalakban tüntettek fel.

A kéziratos térkép nyelve orosz, a földrajzi nevek és egyéb szöveges elemek a korabeli orosz helyesírásnak megfelelően kerültek fel rá. A térképen az orosz ábécé több olyan betűjével is találkozhatunk, amelyek napjainkban már nincsenek használatban (mint például a *jaty* vagy a *fit*).

Tartalmát illetően a térkép vízhalózata meglehetősen gazdag. A legnagyobb folyókat felületszerűen, míg a kisebb vízfolyásokat fokozatosan vastagodó sötétkék vonalakkal ábrázolták. A folyók vonalát kis mértékben a kormányzósági határon túl is megrajzolták, ezzel is jelezve a vízfolyás futásának irányát. A tavak a kontúrvonalukat hangsúlyozó, kék színű részleges felületi kitöltést kaptak, de néhány esetben kitöltés nélkül is előfordulnak. A Laszkij-féle térkép mintegy 394 folyónevet és 19 tónevet tartalmaz. Mai szemmel nézve kissé szokatlannak tűnik, hogy a nagyobb folyók neveit szórt betűkkel írták meg.

A térképen a domborzat bemutatása sajátos és egyben igen szemléletes módon történik: az uráli vonulatok rajzolata az egyes magassági szinteknek megfelelő, plasztikus hatást kölcsönző fogazott sávokból épül fel. A domborzatrajz nem zavarja a többi térképi elem olvasását és azonosítását. A domborzathoz fűződően nincsenek bejelölve hegycsúcsok, hegységek vagy magassági értékek. Mindössze egyetlen egy megírás szerepel, amely az uráli hegyláncra vonatkozik.

A térképen kétféle határkategóriát különböztethetünk meg – kormányzósági és járási határt. Az előbbi két pont és egy szakasz, az utóbbit pedig egy pont és egy szakasz váltakozásából felépülő határvonalak jelölik. A járási határ mindkét oldalán vékony szalagok (ún. határbandok) futnak, amelyek színei a járások felületi kitöltéséhez

igazodnak, kissé sötétebb színárnyalattal. A kormányzósági határ belső oldalán a járás színének megfelelő vékony szalag, míg a külső oldalon jóval szélesebb határband fut, amelynek színárnyalata három lépcsőben fokozatosan halványodik.

A Permi kormányzóság térképén több mint 2500 települést számoltam össze, amelyek bemutatásához – a hierarchiát kiválóan érzékeltető módon – hatféle jelkategoriat használtak. A járási központokat kereszttel ellátott, egymás mellett elhelyezkedő téglalapokból felépülő jelek mutatják. Külön kategóriát szenteltek három további településnek, a járásközponti státuszukat már korábban elvesztő Alapajevszk, Dalmatovo és Obvinszk városoknak, amelyek jelei ugyancsak kereszttel megjelölt téglalapból és egy településkarikából állnak össze. Azokhoz a helységekhez, amelyek a térkép szerint ipari üzemekkel rendelkeznek, egy nagy méretű, vékony vonalszakaszokkal sugárszerűen körberajzolt településkarika tartozik. Mellettük a településnévvel együtt az ipari tevékenységre (pl. vas-, arany- és rézolvastás, márványfejtés, fűrészüzem) utaló rövidítések olvashatók. A templommal rendelkező falvakat kereszttel kiegészített településkarikák szemléltetik, míg a kisebb falvak kétféleképpen tűnnek fel: kis településkarikák, felettük függőleges vonallal vagy anélkül. A térképen jó néhány esetben láthatunk településjeleket megírások nélkül, vagy éppen ellenkezőleg, maga a jel hiányzik a településnév mellől.

Az utak közül csak a legfontosabbakat vették fel. A folytonosan meghúzott vonalakkal szorosan kapcsolódnak a versztben kifejezett távolságértékek megírásai, sok esetben itt is vegyesszámalakban. A térképnek tematikus jelleget ad, hogy bejelölték rajta 84 postaállomást, melyeket közvetlenül a településnevek mellett elhelyezett, kúrtre emlékeztető szimbólumokkal ábrázoltak, továbbá két fűrészmalmot és három folyóparti kikötőt. Ez utóbbiakat kis méretű horgonyokkal jelölték, és közülük kettő a Káma folyón, Szolikamszk térségében, a harmadik pedig az Ufa folyó felső szakaszánál helyezkedik el.

⁴ Ferro (ma Hierro) a Kanári-szigetek legnyugatabbi tagja. A ferói kezdőmeridián Greenwichől 17°40'46"-cel nyugatra helyezkedik el.

⁵ 1 verszt (orosz mérföld) = 1067 méter.

A térképen élénk barna tussal utólag berajzolták a Szolikamszk és Verhoturje közötti útszakaszokat. A tizenegy útszakasz közül tízhez távolságot is tartozik, amelyek mellett a „w.” latin betűs rövidítés utal a mértékegységekre. A távolságok megírásainak alapos tanulmányozása után úgy gondolom, Reguly maga jelölte be a saját útvonalát a Permi kormányzóság térképén. Továbbá a térkép északi részén ceruzával halványan berajzolva megjelenik még néhány folyó vonala, latin betűs feliratokkal kiegészítve, amelyek nagyon hasonlítanak a magyar utazó kézírására. Valószínűnek tartom, hogy Reguly az uráli útján szerzett tapasztalatainak megfelelően a későbbiekben bővítette és pontosította a Permben kapott térképet.

Vizsgálataim során megállapítottam, hogy Reguly a részletes felmérésen alapuló Laszkij-féle térképről több topográfiai információt is átvett: részben ennek alapján rajzolta meg saját térképe nyugati oldalán a jelentősebb vízfolyásokat, a kormányzóság határát, illetve négy járási központot (Cserdiny, Irbit, Szolikamszk és Verhoturje). Mindemellett a permi térképről ötleteket is merített a saját térképének ábrázolási megoldásaihoz.

A digitális faksimileváltozat

A Laszkij-féle térkép – azon túl, hogy a Reguly-hagyaték egyik értékes tételét képezi – önmagában is kiemelkedő alkotás, az uráli vidékek térképezésének fontos kordokumentuma. Páratlan tartalmi gazdasága révén a térkép számos olyan információt közöl a Permi kormányzóság 19. század közepén fennálló közigazgatási és földrajzi viszonyairól, amelyek közvetlenül hasznosíthatók a legkülönbözőbb kutatásokhoz.

Amennyiben Laszkij térképét összehasonlítjuk a jelenkori kiadású kartográfiai munkákkal, megállapíthatjuk, hogy a kormányzóság területére nézve miként változott meg a településhálózat, illetve az egyes települések elnevezése és jogállása. A Laszkij-féle térképen nagy számban találhatunk településeket, amelyek napjainkban már nem léteznek, mivel az elmúlt

175 év alatt fokozatosan elnéptelenedtek. Olyan esetre is akad példa, amikor bizonyos helységek egészen más okból szűntek meg: a Kámai-víztározó 1954-es megépítésének eredményeként a kormányzóság területén több 17. századi alapítású – vagy még annál is régebbi – település víz alá került (például a Sztroganovok⁶ által alapított, sótermeléséről nevezetessé vált Uszolje város jelentős része). A térkép jól szemlélteti a Káma futását és a kormányzóság vízfolyásainak hálózatát a folyószabályozások előtti állapotoknak megfelelően. Tartalmi elemeit tanulmányozva képet kaphatunk a korabeli uráli ipari központokról, ezáltal a térkép a helytörténeti kutatások számára is eredményesen használható. A térkép nagy mennyiségű földrajzinévanyagának vizsgálata névtani kutatásokat is megalapozhat. Annak érdekében, hogy a Laszkij-féle térkép tartalma minél inkább ismertté és elérhetővé váljon, szükségesnek láttam a kéziratos alkotás korszerű kartográfiai és névrajzi feldolgozását.

A modern kartográfiai szemléletmód és az informatika eszközeinek együttes alkalmazása nagyban segítheti kulturális értékeink megőrzését, illetve közvetítését az érdeklődő közönség részére. Az értékmentés egyik hazai példaként említhető meg a Rónai András⁷ szerkesztésében készült *Közép-Európa Atlasz* számítógépes feldolgozása. Az atlasz első kiadása 1945-ben, digitális faksimile változata pedig 1993-ban jelent meg (Rónai 1993). A Közép-Európa természeti és társadalmi jellemzőit bemutató szöveges atlasz első kiadását a háborús körülmények miatt nem sikerült az eredeti terveknek megfelelően befejezni, mindössze csekély példányszámban, kedvezőtlen technikai feltételek

közepette látott napvilágot. Közel fél évszázaddal később az újabb kiadás elkészítésének gondolata abból eredt, hogy a technikai fejlődés lehetővé tette az atlaszban testet öltött értékes szellemi munkának az eredeténél nagyságrendekkel jobb minőségben történő megjelenítését. Az atlasz térképei az ELTE Térképtudományi Tanszékén készültek, Zentai László vezetésével. A készítőik szándéka nem az eredeti atlaszlapok változatlan újraalkotása, hanem a kartográfiai és rajzi pontatlanságokat kiszűrő, tartalomhű faksimilek létrehozása volt (Zentai 1993). Összességében elmondható, hogy a feldolgozásnak köszönhetően ez a maga nemében egyedülálló atlasz a mai olvasók igényeihez igazodó, széles körben ismert kiadvánnyá vált.

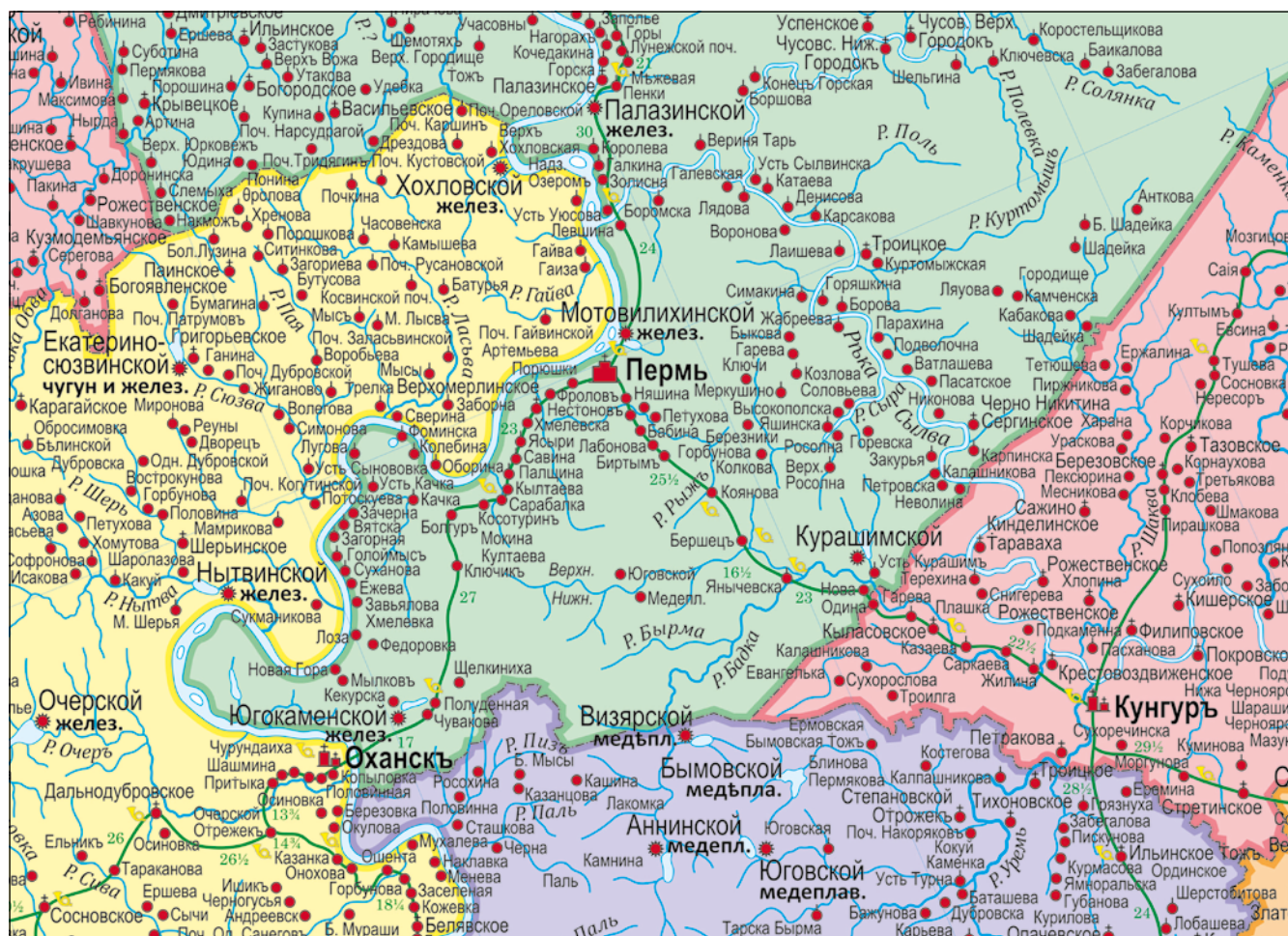
Kartográfiai értékeink megőrzésében és népszerűsítésében igen jelentős szerepet játszik a *Virtuális Glóbuszok Múzeuma*, amelynek létrehozása Márton Mátyás (alapító szerkesztő) és Gede Mátyás (technikai megvalósító) nevéhez fűződik (Márton 2008). A virtuális gyűjteményben egyaránt fellelhetők a magyar glóbuszkészítés történetének jeles darabjai és a hazai térképtárakban őrzött, nagy értéket képviselő glóbuszok. Az értékmentő munka során az eredeti glóbuszok alapján virtuális faksimileváltozatok készülnek, amelyek a múzeum internetes oldalán a nagyközönség számára is elérhetővé válnak. A gyűjteményben tekinthető meg a magyar kulturális örökség jeles emlékének, Perczel László⁸ – Reguly és Laszkij kortársa – nagy méretű földgömbjének korszerű feldolgozása is.

Kutatásaim keretében – az előzőekben említett példákat is figyelembe véve – elkészítettem a Laszkij-féle térkép digitális faksimileváltozatát (2. és 3. ábra). A munkálatok folyamán a térkép valamennyi grafikus elemét a mai olvasókhoz közelebb álló ábrázolási megoldásokkal újrarajzoltam, a saját olvasatomban feltárt névrajzi elemeket pedig nyomtatott betűkkel megjelenítettem. A digitális faksimileváltozatot

⁶ Orosz kereskedő és földbirtokos család. Fontos szerepet játszottak Jermak Tyimofejevics atamán 1580-as években vezetett szibériai hódítóútjának megszervezésében. Későbbi vagyonos nemzedékeik tagjai az arisztokrácia soraiba emelkedtek. A 16–20. századi Oroszország politikai, gazdasági és kulturális életének meghatározó személyiségei voltak.

⁷ Rónai András [Nagyszeben, 1906. június 13. – Budapest, 1991. augusztus 13.]: földrajztudós, geológus. Az Államtudományi Intézet munkatársa, 1940–1945 között igazgatója. Politikai-földrajzi munkássága mellett a hidrogeológia és a negyedidőszaki földtan területén is kimagasló eredményeket ért el.

⁸ Perczel László [Bonyhád, 1827. július 11. – Péterháza, 1879. május 9.]: politikus, katonatiszt. Kömlődi birtokán készített óriás földgömbje az 1881. évi velencei III. Nemzetközi Földrajzi Kongresszuson aranyérmet nyert.

2. ábra. Perm város és a szomszédos területek a digitális faksimile változaton

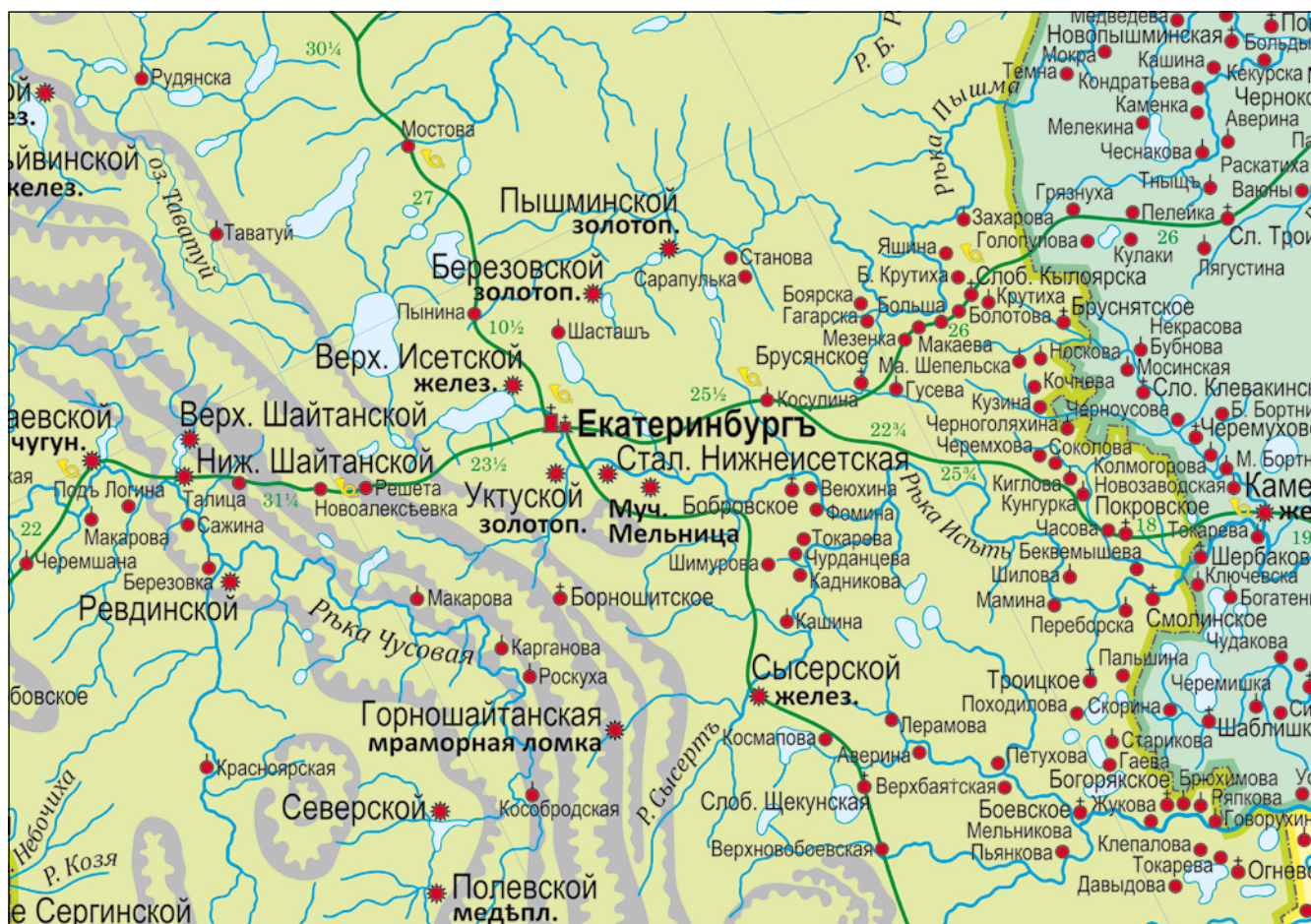
az eredetivel megegyező méretben, viszont hézagok nélkül, a téglalap alakú részletek egybeszerkesztésével alkottam meg. Mindemellett a térképet magyar és orosz nyelvű jelmagyarázattal is elláttam. A földrajzi fókuszra támaszkodva keresőhálózatot alakítottam ki, ezáltal egy betűből és egy számértékből képzett azonosító segítségével minden egyes névemet egyszerűen visszakereshető. A digitális technológia előnye legfőképpen a névrajz bemutatásában nyilvánul meg: a nehezen olvasható kéziratos megírásokkal ellentétben a meglévő betűkészletek összehasonlíthatatlanul nagyobb választékkal szolgálnak. A betűk méretét és tulajdonságait oly módon választottam meg, hogy a különböző természetű földrajzi nevek egymástól jól elkülönüljenek, ezáltal a vonatkozási helyük is könnyebben felismerhető legyen. Nagy súlyt fektettem a tematikus tartalom minél látványosabb szemléltetésére. Az ipari településeket még inkább kiemeltem, valamint

a postaállomások és a kikötők jelmezét is megnöveltem.

A digitális faksimileváltozat mellé névjegyzéket is összeállítottam, amely a térképen szereplő mintegy 3200 filológiai adatot – földrajzi neveket, magyarázó megírásokat és távolságértékeket – a kormányzóság járásai szerint csoportosítva, betűrendbe szedve, többféle felsorolásban tartalmazza. A névanyaghoz kapcsolódóan egy terjedelmes adatbázis felépítésén is dolgozom. Eme munkálatok során a Laszkij térképén megjelenített terepi objektumokat és az azokhoz tartozó neveket a későbbi kiadású térképeken is igyekszem azonosítani. Az azonosítási munkálatokhoz a 20. század második felében megjelent, 1 : 100 000 és 1 : 200 000 méretarányú, orosz nyelvű topográfiai térképek használatát tartom a legmegfelelőbbnek. A készülő adatbázisban a névrajzi elemek mellett egyaránt szerepelnek a pontos földrajzi helyzetükre utaló koordináták, a Laszkij-féle térképen való

tájékozódást segítő keresőhálózati azonosítók, továbbá megtalálhatók benne az egyes földrajzi nevek különféle változatai, beleértve a napjainkban használt hivatalos névalakokat is.

A munkálatok egyik előzetes eredményének tekinthető, hogy a permi térképen bejelölt, ipari üzemekkel rendelkező települések közül (a kormányzóság teljes területére nézve összesen 103 tétel) egy kivételével mindegyiket sikerült azonosítanom, és a korabeli ipari tevékenységükhöz fűződően további – a Laszkij-féle térképről hiányzó – információkkal is kiegészítettem az adatbázist. A kormányzóság Kunguri járásának a térképen feltüntetett 108 települése közül mindezidáig 89-et azonosítottam, ami mintegy 82%-os eredményt jelent. A munka befejeztével érdekes lesz megállapítani és összehasonlítani, hogy az egyes járásokat tekintve napjainkra milyen arányban maradtak fenn a korabeli települések, miként változott meg a településhálózat, valamint

3. ábra. Jekatyerinburg és környéke a digitális faksimile változaton

mennyire őrződtek meg a víz- és településnevek, hol érhető tetten azokban jelentős változás a Permi kormányzóság megszűnése idején? Vagy ez a folyamat már azt megelőzően megindult, esetleg az 1940-es években gyorsult fel? Az eddigi vizsgálatok alapján mindegyik esetre találtam példákat. A végső összesítés során fény derülhet arra, hogy a kormányzóság területén melyik időszakban volt leginkább jellemző a földrajzinév-változás.

Úgy gondolom, hogy az általam összeállított vizuális és névrajzi feldolgozás hasznos segítséget jelent majd az uráli vidékeket kutató szakemberek és a térség iránt érdeklődő közönség számára egyaránt.

Összegzés

Tanulmányomban részletesen bemutatam a hazai térképészet oldaláról mind ez idáig feltáratlannak számító Laszkij-féle térképet. A 19. századi kéziratos alkotás – amely Reguly Antal hagyatékához tartozik – nagy alapossággal és

tartalmi részletességgel szemlélteti a Permi kormányzóság területét, és még napjainkban is értékes forrásul szolgál az uráli vidékekhez kapcsolódó történeti-földrajzi és névtani kutatások számára.

Jelen tanulmányom célja volt az is, hogy konkrét példák megemlékezésével, illetve a Laszkij-féle térkép digitális faksimile változatának elkészítésével felhívjam a figyelmet a kartográfia alkalmazásának lehetőségére kulturális értékeink megőrzésében.

Irodalomjegyzék

- Borbély Andor 1955. Reguly Antal térképének szerepe az Észak-Ural megismerésében. *Földrajzi Közlemények*, 79. (3.) köt. 3. sz. pp. 231–241.
- Gulyás Zoltán 2016. *Reguly Antal térképészeti munkássága*. Doktori értekezés. Kézirat. Budapest, p. 114
- Klinghammer István – Gercsák Gábor 2009. Reguly Antal észak-uráli térképezése. *Magyar Tudomány*, 170. évf. 7. sz. pp. 858–865.
- Laszkij 1843. *Karta Permszkoj gubernii*. MTA Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár: Történelem, Földrajz, 4. r. 2. sz.

Márton Mátyás 2008. A Virtuális Glóbuszok Múzeuma. *Természet Világa*, 139. évf. 2. különsz. pp. 74–79.

Márton Mátyás 2009. Reguly Antal és az Észak-Ural térképe. *Geodézia és Kartográfia*, 61. évf. 11. sz. pp. 20–30.

Reguly Antal 2008. *Reguly Antal: Kalendárium. A magyar utazó-kutató naplója az 1843. szeptember 29. – 1846. március 5. közötti időszakra Oroszországban. Pétervár – az Urál – Pétervár*. Szerkesztette: Szij Enikő. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Rónai András (szerk.) 1993. *Közép-Európa Atlasz*. Szent István Társulat – Püski Kiadó, Budapest.

Zentai László 1993. A Közép-Európa Atlasz (1945) új kiadása (digitális faksimile). *Geodézia és Kartográfia*, 45. évf. 6. sz. pp. 360–365.

Dr. Gulyás Zoltán
térképész, kutató

Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház, Zirc
szibir@map.elte.hu